

*Bengt Johannisson &
Bo Mårtensson (red):*

Lokala gemenskaper och Kooperation

Strukturomvandlingsproblemen försvåras i en ekonomi med låg tillväxt. Arbets- tillfällen som försvinner ersätts inte av nya i någon nämnvärd utsträckning. Varken geografisk eller yrkesmässig rörlighet förslår långt. I en sådan situation ligger det nära till hands att berörda orter börjar söka efter alternativa lösningar på omvandlingsproblemen. I allt fler delar av landet utanför storstadsregionerna, har man försökt med nya lösningar på problemen. Insikten om att statliga åtgärder inte racker till eller förmår att lösa problemen har långsamt vunnit terräng och ersätts

alltmer med lokala initiativ. "Den lokala mobiliseringen är ett svar på det centraliserade samhällets oförmåga att lösa de marginella gruppernas och områdenas problem." Citatet är hämtat från *Lokala gemenskaper och Kooperation* (LTs förlag, Stockholm) s 10. Denna skrift, utgiven i serien "Levande landsbygd", vill informera om olika lokala "mobiliseringsprojekt", en information som också skall kunna tjäna som vägledning för framtida initiativ. Boken är sammanställd av Bengt Johannisson och Bo Mårtensson, som också har skrivit de centrala avsnitten.

Framväxten av lokala gemenskaper ses som spontana försök av människor i lokalsamhällen att skapa nya mekanismer för nyföretagande. I Sverige sker detta oftast i form av utvecklingsprojekt för startandet av nya företag. I andra länder har utvecklingen bl a skett i kooperativa former. Författarnas utgångspunkt är att Kooperation bör ha lika goda möjligheter att bli en effektiv krislösning som småföretagande. Författarna trycker på det kollektiva draget hos de lokala initiativ de presenterar.

Boken inleds med ett avsnitt av Kenth Ottermark som sätter in gemenskapstanken i ett historiskt perspektiv. Ottermark tar bl a upp Linneakooperativets öde (1905-1935). Linnea var en syfabrik i Stockholm som drevs som arbetarkooperativ. Till en början försökte man sälja produkterna i samarbete med konsumentkooperationen. Detta misslyckades i och med att KF beslöt koncentrera sin verksamhet till konsumentägande och konsumentkooperation.

Därefter följer några internationella utblickar. Det jugoslaviska ekonomiska systemet, liksom Mondragonkooperativet i Spanien, den holländska organisationen MEMO och de israeliska kibbutzerna berörs kortfattat av Ingvar Nilsson och Anders Wadeskog. Storbritanniens olika exempel på samhällskooperativ i glesbygd presenteras i ett eget kapitel av Bo Mårtensson. Det är främst Lettermorekooperativet som har fångat hans intresse. Efter dessa avsnitt presenteras svenska exempel på lokala utvecklingsprojekt. Projekten Norra Venjan, Torsö, Marken

och Almviks gård tas upp av Ingvar Nilsson och Anders Wadeskog. Ronny Svensson berättar om Norbergmodellen, Pajalaprojektet och Orsa för framtid.

Lokal mobilisering

Bengt Johannisson gör en mer ingående beskrivning av två exempel på vad han kallar för lokal mobilisering, nämligen Målerås och Svängsta. Målerås är ett exempel på initiativ som kommer från innevånare som direkt berörs av om projektet lyckas eller ej. Svängsta är ett exempel på hur en kommun i samarbete med fackliga organisationer, företag och utvecklingsfond försöker initiiera nyföretagande. I det sistnämnda fallet skulle inte de aktiva personerna själva stå för nyföretagandet. Glasbruket, vars nedläggning startade det hela, har återuppstått i lokal regi och personalen har därefter utökats vid ett par tillfällen. En del fåmansföretag har försvunnit men andra har tillkommit. Målerås ger intryck av att vara en ort i utveckling. Svängsta tycks däremot vara ett exempel på motsatsen trots etablering av experimentverkstad, rekryteringskampanj, starta eget kurser och studiecirklar. I Svängsta sökte man såväl idéer som personer. I Målerås var det personer med idéer som startade det hela.

I de avslutande kapitlen försöker Bengt Johannisson och Bo Mårtensson analysera en lokal process med dess olika problem och hinder. Till sist tar författarna upp frågorna om Kooperation samt om lokala gemenskaper kan leda till samhällskooperation.

Boken vill ta fram erfarenheter från olika lokala initiativ för att därmed underlätta för framtida initiativ. En erfarenhet är att om man vill skapa en lokal gemenskap så måste ansvaret för arbetet snarast möjligt överföras på en lokal organisation. Utvecklingen utifrån en lokal gemenskap måste omfatta alla sidor av samhällslivet, såväl kulturella som sociala och ekonomiska. Det leder till att fler engagerar sig i arbetet. Som stöd pekar författarna å ena sidan på Måleråsprojektet, som hade denna vidare målsättning och som lyckades engagera ca 15 procent av befolkningen i utvecklingsarbetet, och å

andra sidan på Svängstaprojektet som koncentrerade sig helt på att skapa nya arbetstillfällen och där engagemanget hos befolkningen som mest uppgick till 5 procent.

Författarnas teser är att det dels är nödvändigt med lokala initiativ p g a det centraliserade ekonomiska systemets oförmåga att hantera större ekonomiska kriser, dels är önskvärt med lokala initiativ eftersom dessa har värden (sociala och kulturella) utöver det ekonomiska värdet av att rädda/skapa arbetstillfällen.

Fördelen med Kooperationen är att den kan ge sig in på många fler områden och samla många fler människor än småföretagande. Kooperation kan dessutom bli ett medel för att slå vakt om det som ligger i ett områdes eller en grupps intresse. Författarna anser att Kooperation kan bli en lösning vid sidan om företagande och offentlig sektor och hushåll (s 11). Författarna inför begreppet samhällskooperation. Med detta avses en Kooperation som inte specialiserar sig utan har såväl en ekonomisk som social och kulturell sida.

Konflikt med facket

Varför uppstår inte samhällskooperativ spontant? Författarna pekar på att utomlands har behov av lokala initiativ vuxit fram i brist på lokala myndighetsorganisationer. I Sverige hindras lokala initiativ av en omfattande organisationsstruktur. Vi har organisationer uppbyggda kring konsument-, producent- och löntagarintressen. Den roll som medlem i ett lokalsamhälle som författarna vill lyfta fram kommer i konflikt med producent- och löntagarintressen. Exempel på detta ges i beskrivningen av Målerås- och Svängstaerfarenheterna.

Författarna tar upp sådana hinder som att frivilliga insatser kommer i konflikt med fackföreningar och arbetsmarknadsmyndigheter. Man kan också nämna att samhällets stödformer framför allt är knutna till löntagarrollen, vilket medför att de ekonomiska incitamenten för att starta något eget är svaga. Arbetslösa kan få arbetsmarknadsunderstöd och utbildningshjälp fram till dess att de sätter igång med en egen verksamhet men därefter är

stödformerna bristfälliga. Arbetsmiljökrav kan förhindra återanvändning av övergivna industrilokaler. Skattelagstiftningen medför att byteshandel blir klassad som svarta affärer. Med rådande lagar och regler blir många verksamheter olönsamma.

Avslutningsvis tar boken upp ett framtidsscenario, hämtat från boken *Samhällskooperativ - nya lokala organisationer*. Tankegångarna i detta avsnitt är dock svåra att följa och för mig dessutom svåra att acceptera. Detta gäller bl a förslaget om införandet av s k samhällstjänst (egentligen arbetsplikt). Inte heller förstår jag varför den roll som värdemätare och bytesmedel som pengar har skall ersättas med ett system med arbetspoäng.

Detta hindrar dock inte att boken tar upp aktuella och angelägna samhällsfrågor som bör bli föremål för fortsatt diskussion även om problemen inte alltid har blivit identifierade och formulerade på ett analytiskt användbart sätt. Beskrivningen av utvecklingen och erfarenheterna från framförallt de lokala initiativen och utvecklingsprojekten i Målerås och Svängsta är ett värdefullt bidrag till en sådan diskussion.

Pol mag *Bodil Thordarson*
Nationalekonomiska institutionen
Lunds universitet.